

# У Србији се готово миленијум користи ћирилица, а латиница скоро један век

22.11.2015. - Примање хришћанства преко глагољице и ћирилице

Развој ћириличке писмености код Срба у вези је са великим културним преокретом у развоју словенских култура у IX веку, када су Словени почели примати богослужење на старословенском језику. Године 862. моравски кнез Растислав (846–870) обратио се византијском цару Михајлу III да моравској земљи пошаље хришћанске мисионаре који знају словенски језик. Имајући у виду потребе не само Великоморавске кнежевине него и своје политичке интересе према словенским земљама на Балкану, византијски цар одобрио је мисију међу моравским Словенима. Језицима који су се сматрали светим и једино погодним за проповедање хришћанства (грчки, латински и хебрејски) тако је придодат и словенски (старословенски). За ову мисију византијски цар одабрао је солунску браћу (Константина Ћирила и Методија), који се сматрају утемељитељима словенске писмености и књижевности.

Прихвативши мисију, Константин је саставио писмо, и то највероватније глагољицу, углавном модификовањем грчке минускуле (малих слова), док су решења појединачних слова у вези са старим семитским и коптским писмом која су мисионару била позната. После тога је на словенски дијалекат из околине Солуна, који је добро познавао, са грчког, заједно са својим братом, превео изабране делове књига Светог писма, неопходне за службу. Тако су Словени добили свој први књижевни језик и прво писмо, глагољицу. Тим језиком није се говорило, њиме се појало, служио је за литургију и за преводе хришћанских садржаја са грчког језика. Назив глагољица (према старом словенском глаголу глагољати – „говорити“) дали су му слависти у XIX веку.

Како новонастале политичке прилике у Моравској не дозвољавају мисионарима да наставе са радом, један део ученика солунске браће успева да се упути на југ међу Јужне Словене. Бугарска држава званично је добила право на словенско богослужење на старословенском језику 893. године, отуда је и разумљиво да су ученици солунске браће у Преславу, у коме је већ негована писменост, могли несметано наставити своју мисионарску делатност.

Ћирилица је, према томе, као уређено писмо настала у Симеоновој Бугарској.

Претпоставља се да је ученик преславске школе Константин Презвитер преуредио ћирилицу за потребе старословенског језика, углавном по угледу на варијанту грчке мајускуле (великих слова), и то унцијалу (грчко свечано писмо), али делимично и по узору на глагољска правописна решења. Ћирилица је једноставнија и лакше савладива у односу на визуелно компликованију глагољицу, тако да је с временом углавном потиснула употребу глагољице.

О примању словенског богослужења на старословенском језику, као и о даљим путевима ширења старословенске писмености међу Србима и Хрватима из тог раног периода има врло мало података. Оно што је извесно јесте да, како и код других Словена, с временом и код Срба настаје национална редакција старословенског језика – српска, тј. посрбљавање у духу штокавског наречја.

Српска редакција морала је настати у српској средини зато што су Срби књиге са словенским богослужењем у својој средини изговарали онако како су једино и могли: у духу свог народног, (раз)говорног језика. Наиме, старосрпски народни језик до краја десетог и почетка једанаестог века, али и у каснијим епохама развоја, претрпео је промене на изговорном плану, и тим променама се најстарији књижевни језик код Словена морао прилагодити.

Тако у српској средњовековној писмености разликујемо три различита типа правописа с обзиром на инвентар слова и различита правописна решења: зетско-хумски, рашки и ресавски (названи су према водећим центрима српске писмености). Те измене настале су у тежњи да се што прецизније означи гласовни лик речи, посебно у вези са одређеним гласовима којима су се одликовали и српски народни говори и српскословенски језик (попут љ, њ, ј или у народном језику ћ и ђ).

На основу стања у српским ћирилским споменицима из средине и крајем XII века може се рећи да се у још дубљој прошлости образовао фонд српске ћирилице према глагољици. Тако је првобитна ћирилица код Срба знала за слово ћерв (ћ), које је настало по узору на глагољско слово ћерв (старословенска ћирилица за ово слово не зна). Ово је слово постало диференцијална графема међу најстаријим српским ћирилским правописима.

Оно се употребљавало у зетско-хумском правопису за означавање сугласника ћ, а касније и ћ, те отуда у њему већ у најстаријем примерку повеље Кулина бана (1189) налазимо управо ћерв (ћ). Ово се слово у рашким рукописима не јавља.

Сматра се да је рашки правопис, са друге стране, следио правописну норму старословенске ћирилице. Тај правопис је у светлости нових културноисторијских прилика, под утицајем бугарског правописа, еволуирао у току последње четврти XIV века и у првим деценијама XV века, и тако се дефинитивно формирао тзв. ресавски правопис.

Рукописи из XIV–XVII века разликују се већ својим спољашњим изгледом по пиритусима и акцентима преузетим из грчке ортографије. Поново се пази на употребу **кси, пси и омеге** и других грчких слова на одговарајућим местима. У интерпункцији се јавља запета, која се средином XIV века почела употребљавати по узору на грчки правопис. Од посебног је значаја и поновна појава дебелог јер (ъ) (остале правописне школе га не користе) поред танког (ь). Овакав се правопис, са мање или више измена с обзиром на центре писмености, одржао све до средине XVIII века.

*Др Бранкица Чигоја*

*Професор Филолошког факултета Универзитета у Београду,  
Политика*